L-Istrateġija Psikostilistika f'DUN KARM

Charles Briffa

> Fl-isbaħ waqtiet, madankollu, li huma għalhekk ukoll l-itqal kisbiet poetiċi, l-identifikazzjoni bejn il-ħoss u t-tifsira ssir bil-kapriċċ tekniku, strateġiku, ta' l-awtur meta, ngħidu aħna, huwa jrid jagħti ħoss lil esperjenzi li m'għandhomx ħoss, bħall-ferħ, ir-riflessjoni, il-malinkonija, l-għadab u l-bqija.[1]

Introduzzjoni

Li se ngħid hu li Dun Karm (1871–1961) inqeda bl-elementi tan-novella f'waħda mill-poeżiji tiegħu biex iwassal il-messaġġ. Se nitlobkom terġgħu tħarsu lejn Dun Karm b'mod differenti mis-soltu. Is-soltu narawh poeta – illum se narawh poeta-novellier.

Dan l-istudju (li se jfarrak 'il Dun Karm biex isaħħu) juri metodu ta' investigazzjoni ta' poeżija bbażat fuq

- il-*qagħda mentali tal-poeta* (u għal din se nieħu t-teorija ta' l-iskema)
- ir-*rappreżentazzjonijiet tal-ħsieb* (u hawnhekk se naraw il-proċessi differenti li juża l-poeta, xi wħud minnhom insibuhom komuni ħafna fil-proża narrattiva)
- u *l-pjan ta' assistenza ritmika* (jigifieri kif il-poeta jinqeda bir-ritmu biex iwieżen it-tifsir)

U dan kollu biex isawwar ambjent testwali li minnu joħroġ l-istil mentali ta' Dun Karm. Kollox jidderiġina lejn aspetti tematiċi li jridu jseddqu d-dehra mentali tal-poeta.

Se nipprova nuri hawnhekk kif, għallanqas f'poeżija waħda minn tiegħu, Dun Karm inqeda bit-teknika tal-proża narrattiva biex iwassal il-messaġġ

tiegħu. Għalhekk nemmen li dan il-metodu jżid mal-kompetenza letterarja, għax jinvestiga implikazzjonijiet psikoloġiċi u morali, u għaldaqstant irrid narah bħala metodu psikostilistiku li jikkombina l-psikoloġija narrattiva ma' l-istilistika letterarja u l-istil mentali.[2]

Dan kollu biex nuri kif Dun Karm iħaddem id-djalogiżmu tiegħu bejn żewġ attitudnijiet: l-umanità u l-ispiritwalità.

Imma l-ewwel ikolli nispjega xi żewġ affarijiet.

Mikhail Bakhtin (1895–1975) – filosfu u lingwista Russu – jgħid li l-poeżija hija monologika (fis-sens li tressaq vuċi waħda[3] filwaqt li r-rumanz huwa djalogiku (jiġifieri, jressaq aktar minn vuċi waħda). It-terminu monologiku jirreferi għall-vuċi ta' l-awtur li hija awtoritatevoli; meta silta tkun monologika tkun ikkontrollata mill-vuċi dominanti ta' l-awtur.

> In genres that are poetic in the narrow sense, the natural dialogisation of the word is not put to artistic use, the word is sufficient unto itself and does not presume alien utterance beyond its own boundaries. Poetic style is by convention suspended from any mutual interaction with alien discourse, any allusion to alien discourse.[4]

Mill-banda l-oħra, it-terminu djalogiku jindika polifonija; u silta li tkun djalogika tippermetti puntidivista u ideoloġiji differenti u tħalli vuċijiet diversi fil-libertà tagħhom.

> A plurality of independent and unmerged voices and consciousness, a genuine polyphony of fully valid voices is in fact the chief characteristic of ... novels. What unfolds ... is not a multitude of characters and fates in a single objective world, illuminated by a single authorial consciousness; rather a plurality of consciousnesses, with equal rights and each with its own world, combine but are not merged in the unity of the event.[5]

Nifhem li meta Bakhtin jitkellem dwar il-monologiżmu ta' għamliet poetiċi jkollu f'moħħu għadd ta' karatteristiċi li mhux bilfors japplikaw għall-poeżiji kollha. Hawnhekk se nuri kif poeżija ta' Dun Karm tassumi xejra djaloġika meta n-narratur jidħol f'relazzjoni komunikattiva ma' ħaddieħor. Biex iseħħli nagħmel dan jeħtieġ li nħares lejn il-lingwa bħala *sistema li twettaq it-tifsir* aktar milli bħala *sistema li tesprimi t-tifsir*. U biex nuri dan it-twettiq, qabel xejn, se nispjega kif jaħdem il-proċess ta' l-iskemata f'Dun Karm, imma biex wieħed jifhem ħafna minn dak li se ngħid, irid *jimmaġina* ħafna.

It-Teorija ta' l-Iskema

Fil-poeżiji tiegħu Dun Karm jixħet quddiemna dinja testwali (jiġifieri, id-dinja ta' ġewwa l-poeżija) li nistgħu nispjegawha permezz tat-teorija ta' l-iskema, jew il-kunċett ta' rappreżentazzjoni mentali.[6] Il-perċezzjoni u l-mod kif nifhmu test jissawru skond l-istennija tagħna; u dak li nistennew aħna nibnuh fuq dak li nkunu diġà nafu. Jiġifieri, l-interpretazzjoni tad-dinja testwali tiddependi fuq l-attitudnijiet u l-assunzjonijiet li nkunu diġà sawwarna mill-esperjenza tagħna tad-dinja. Id-deskrizzjoni lingwistika f'Dun Karm nistgħu ngħaqqduha mat-teorija ta' l-iskema biex nifhmu l-mudell tad-dinja li qed iwasslilna l-poeta. Hija dinja possibbli li jressqilna, għax għalih kienet reali u għalhekk l-analiżi tagħna se tikxiflu l-personalità tiegħu.

It-terminu "skema" f'din it-teorija jirreferi għal element kognittiv ta' organizzazzjoni

> ... an active organisation of past reactions, or past experiences, which must always be supposed to be operating in any well-adapted organic response.[7]

U l-qofol tat-teorija jinsab fil-fatt li l-komprensjoni tiddependi essenzjalment fuq kemm għandna ħila ntellgħu t-tagħrif relevanti li jkollna fil-fond tal-bir ta' moħħna. Nagħtu tifsir lit-tiġrib ġdid tagħna billi norbtu flimkien dak kollu li jkun dieħel mar-rappreżentazzjonijiet mentali ta' entitajiet u sitwazzjonijiet li jkunu diġà jeżistu minħabba t-tiġrib imgħoddi. Nimmaġinaw, ngħidu aħna, ix-xena li jagħtina ta' dan il-ħaddiem:

> Araħ milwi taħt ħajt ġol-barriera
> Fuq it-trinka, f'xemx taħraq bħan-nar,
> Man-nifs qawwi ta' sidru jinsemgħu
> Id-daqqiet ta' baqqun ta' l-azzar.
>
> (*Ħaddiem*)

Dun Karm jibbaża l-ħsieb tiegħu fuq id-dehra tat-tbatija għax jaf li aħna se nindunaw li dan il-ħaddiem qiegħed iqatta' l-ġebel. Jaf li se nimlew id-dettalji li m'għandux għalfejn jagħtina.

Ngħidu aħna, it-tifrik tal-ġebel u t-trab li jqajjem biex jitħallat ma' l-għaraq u jidħol fl-imnifsejn ħa jżid l-oppressjoni u t-tagħkis li x-xemx tisreġ qed titfa'. Irridu nkunu nafu x-xogħol tat-tbaqqin kif irid isir: ġisem milwi u saħħet ir-raġel tbaqqan mar-ritmu tan-nifs. Il-ħoss tat-tbaqqin jinsilet mir-ritmu ta' l-anapest fl-aħħar vers ta' din l-istrofa, ritmu drammatiku li jindika mixi eċċitat bħall-ħbit tal-qalb. L-istrateġija fonoloġika hija aspett mill-ħsieb tad-defamiljarizzazzjoni[8] li tridna nisimgħu dak li qegħdin nimmaġinaw. Fi kliem ieħor, il-poeżija tiddependi fuq l-iskema tat-TQATTIGĦ TAL-ĠEBEL li

tinkludi informazzjoni dwar xi jħoss bniedem f'sitwazzjoni ta' xemx qierħa, trab, u għaraq.

Dan l-eżempju juri t-tħaddim u l-applikazzjoni ta' skemata[9] xierqa fil-proċess ta' interpretazzjoni. L-iskemata li jitqanqlu jagħtu koerenza lill-poeżija billi jistabilixxu t-tifsir ta' element lessikali fil-kuntest u jisiltu l-inferenzi li hemm bżonn. Il-qarrej irid jaqla' tagħrif li għandu f'moħħu u jħalltu ma' dak li qed jagħtih il-poeta biex ikun hemm reazzjoni xierqa. Dun Karm jiddependi fuq dan it-tħaddim min-naħa tal-qarrej, u għalhekk joqgħod attent għall-kelma li jagħżel. Jafda fuq l-istrutturi ta' tagħrif eżistenti li jridu jwasslu jew isaħħu l-interpretazzjoni.

Imma fil-kreattività tiegħu Dun Karm jitlob li jkollna skemata dinamiċi u flessibbli. Aħna u naqrawh, l-istrutturi ta' moħħna l-ħin kollu jinbidlu u jadattaw ruħhom għal esperjenzi ġodda. Il-bidla sseħħ kemm għax jidħlu kunċetti ġodda u kemm għax jiġu modifikati kunċetti qodma bħal meta

- lill-Maltin jarahom iljuni ħorox,
- lill-baħar jarah żagħżugħ ta' dejjem,
- il-vjatku jarah imdawwar b'anġli bil-qtajja' ,
- u l-għonnella jaraha għata ta' gieħ u nisel il-qedem.

B'kunċetti bħal dawn imiss il-kordi tal-qalb, u jisfidalna u jimmodifikalna l-attitudni tagħna. Il-poeżija tiddefamiljarizza lill-qarrej: tagħmlu konxju tal-qawwa tal-lingwa u ċċaqlaqlu dak li hu ordinarju.

Ukoll, Dun Karm iħaddem strutturi li jaħsdu. Ngħidu aħna lix-xita jgħidilha:

Idħol ġewwa t-trab u fittex
Dawk iż-żrieragħ ċkejkunin
Li bit-tama ġewwa qalbhom
Xerrdu l-bdiewa ħabrekin.

(*L-Ewwel Xita*)

Iż-żrieragħ jintrabtu ma' skema ta' MĦABBA mhux biss bil-kunċetti ta' "tama", "qalb", u "bdiewa ħabrekin", imma wkoll permezz ta' l-istrateġija sintattika u semantika li juża biex taħdem fin fuqna. "Li bit-tama ġewwa qalbhom" sintattikament tirreferi għaż-"żrieragħ ċkejkunin" u għalhekk metaforikament iż-żrieragħ isiru kunċett ta' ġejjieni msawwab bit-tama. Fl-istess ħin dawn iż-żrieragħ "xerrdu l-bdiewa ħabrekin", personifikazzjoni rriversjata li taħsadna biex iġġagħalna nifhmu li l-eżistenza tal-"bdiewa ħabrekin" tiddependi fuq il-ħajja magħsura fiż-żrieragħ. Id-defamiljarizzazzjoni qed toħrog mill-personifikazzjoni rriversjata. Imma hemm interpretazzjoni oħra li ma taħsadx daqshekk. F'din it-tieni interpretazzjoni "bit-tama ġewwa qalbhom" inqisuha bħala kwalifikazzjoni tal-"bdiewa ħabrekin" biex it-tifsira

issa tiġi: "Dawk iż-żrieragħ ċkejkunin li xerrdu l-bdiewa ħabrekin bit-tama ġewwa qalbhom." L-istramberija sintattika qed tqanqal wirjiet semantiċi biex tinseġ l-emozzjoni ma' l-iskema ta' MĦABBA ssimbolizzata fix-xita.

Ħaġa oħra li rridu nqisu hija l-użu tar-ritmu bħala strateġija biex iwassal il-ħsieb. Insibu li kultant Dun Karm jinqeda bil-pawsiet fil-versi u bir-ritmu tad-diskors ħieles biex jirrifletti l-istil mentali. Irrid ngħid li l-metrika li jħaddem isawwab fiha r-ritmu tat-taħdit konverżazzjonali ħalli jseddaq it-tifsira. Nieħdu din is-silta ta' versi ta' l-għaxra ħa nifhmu aħjar:

Waħdek, ġwejjed, b'mixjitek sabiħa,
B'dik il-ħarsa mitfugħa 'l quddiem,
Fejn int sejjer, o Bniedem, o Alla,
Fommok mimli bil-kelma tas-sliem?

(*Il-Monument*)

It-tliet elementi nominali fl-ewwel vers ta' din l-istrofa jitolbu waqfa wara kull wieħed. Kull element jagħti kunċett differenti fid-dehra ta' Kristu, u għalhekk kull kunċett irid ikollu waqfa mmarkata bil-virgola. Il-waqfiet iżidu mal-valur ritmiku għax l-effetti jsiru aktar espressivi. L-ewwel waqfa tgħaqqad l-idea ta' l-iżolament fiżiku mal-ġentilezza tal-karattru li hija karatteristika unika fid-dehra ta' Kristu sultan; filwaqt li t-tieni waqfa twitti t-triq għall-aspett metaforiku li għandu x'jaqsam mal-progress Kristjan.

Ir-ritmu jkattar il-valur tiegħu meta l-metru u l-grammatika jiftiehmu sew bejniethom. Dan l-ewwel vers ta' *Il-Monument* jiddetermina wkoll il-mixja ritmika tat-tieni vers, u jintroduċi s-sentenza perjodika mifruxa fuq strofa sħiħa li tispiċċa bil-*climax* tal-mistoqsija diretta. Il-binja ritmika tinbidel fit-tielet vers bit-ton tal-mistoqsija, u hekk tinbidel ukoll l-istennija tagħna. Għandna modifikazzjoni tar-ritmu: fl-ewwel żewġ versi r-ritmu jimxi bil-mod, fit-tieni żewġ versi jitħaffef minħabba l-mistoqsija – din il-ħeffa tinħoloq mit-tħarrik żvelt tal-mistoqsija u l-moviment bl-iskossi tal-forom vokattivi. Il-bidla fir-ritmu (li hija viċin ħafna tar-ritmu konverżazzjonali) ttella' daqsxejn ta' tensjoni. Fil-pjan ta' assistenza ritmika Dun Karm idaħħal il-misteru ta' l-inkarnazzjoni għax ir-ritmu jidderieġi l-attenzjoni tal-qarrej mill-apparenza fiżika ta' Kristu għall-missjoni divina tiegħu.

Issa ngħaddu ħa niflu biċċa xogħol sħiħa ta' Dun Karm.

Poeżija-Novella

Il-poeżija li se nieħu hija *Żjara lil Ġesù* (1916) u nibda biex ngħid li din hija poeżija-novella: novella awtobijografika li tħaddem in-nixxiegħa tal-ħsieb bir-ritmu ta' l-endekasillabu kontinwu li jmexxi l-perjodu lejn sħuħija

semantika u tmiem sintattiku – ritmu li jiġri qrib ħafna r-ritmu tal-proża. Nixtieq inqisha bħala espressjoni ta' poeta novellier. Diġà għedt ħafna u jeħtieġ nispjega dan.

Dun Karm jinqeda bir-ritmu tad-diskors u tal-ħsieb biex iżomm kwalitajiet essenzjali tal-lingwa li jwasslu elementi espressivi ta' taħdit spontanju għax is-sitwazzjoni tal-poeżija titlob komunikazzjoni intima man-natura u ma' Alla. Fil-ħsieb dirett u ħieles il-poeta jinħass qribna ħafna minħabba li diskorsu jinħass immedjat. Jiftaħ b'din ir-rappreżentazzjoni tal-ħsieb:

Qatt ma ninsa l-ħlewwiet li ħassejt f'qalbi
dik id-darba, o Ġesù .

(v. 1–2)

Hija strateġija li timbuttana lejn interpretazzjoni prammatika: għandha ħafna mit-ton tat-taħdit ordinarju biex mat-tifsira twasslilna r-realtà sitwazzjonali. L-ewwel kelma li juża Dun Karm hija "Qatt" b'ton ta' wieħed li daħal *in medias res*. Jitfagħha fil-bidunett u b'hekk jitfgħalha bosta enfasi biex imbagħad ikattar dan l-enfasi tal-kelma bir-repetizzjoni tagħha f'diversi partijiet tal-poeżija, tant li "qatt" donnha tibqa' tidwi f'moħħna ħa ssostni l-impressjoni ta' esperjenza unika. Huwa dan il-bidu msawwar mill-ħsieb dirett u ħieles li mill-ewwel jgħidilna li dak li ġej se jkun komunikazzjoni ma' Ġesù. Minħabba li l-ħsieb dirett u ħieles jista' jiġi interpretat bħala diskors dirett u ħieles l-aspett komunikattiv jinħass qawwi.[10] L-impressjoni li tingħata hawnhekk hija li t-tiġrib spiritwali diġà seħħ u l-poeta se jirrakkontahulna wara li għadda, b'titjira lura.

Imma Dun Karm iħawwar il-poeżija-novella tiegħu b'bosta modi stilistiċi, u mill-ħsieb dirett u ħieles jaqbeż għat-tieni strofa bir-rapport narrattiv ta' l-azzjoni biex jirrakkonta l-ġrajja u jiddeskrivi l-ambjent kuntestwali:

Kienet il-ħabta
li d-dwieli jinżgħu u lis-sid iroddu
l-aħħar għenieqed, u maż-żiffa ħelwa
itir il-weraq isfar u jitgħajjeb
in-nir tas-sema bil-ħajbur u tibda
l-ewwel newba tax-xita; il-ħin kien riesaq
li l-għasafar jinġabru fuq is-siġar
u jimlew l-ajru bil-għajat minn tagħhom;
jien, kollni waħdi, ftit għajjien mill-kotba,
intfajt għal għonq it-triq bejn raba' u baħar.

(v. 2–11)

Fir-rapport narrattiv ta' l-azzjoni nħossu l-preżenza tal-poeta-narratur;[11] narawh b'kontroll assolut fuq il-ġrajja tal-poeżija. Jagħti deskrizzjoni

taż-żmien, tat-temp, ta' l-ambjent naturali, tal-ħin, u ta' l-attività tan-natura qabel ma jasal biex jintroduċi lill-bniedem. Mill-ftuħ ta' l-ispazju jinżel jiffoka fuq il-ħlejqa xbiha ta' Alla. It-tressiq flimkien tal-ħsieb dirett ħieles u tar-rapport narrattiv ta' l-azzjoni jżid joħloq l-impressjoni li aħna diġà qegħdin f'moħħ il-poeta, u l-qagħda mentali hija waħda sinifikanti. Hemm l-ordni fin-natura. Il-kożmos jiġbor fih sistema ordnata, u f'dan il-beraħ kollu, fejn id-dwieli għandhom sens ta' rispett u l-għasafar mimlijin ġabra u komunikazzjoni, jinsab il-bniedem solitarju.

Mill-ġabra ta' l-għasafar għas-solitudni tal-bniedem, ngħaddu biex naraw l-attitudni tal-bniedem f'dan il-waqt ta' sliem. Jindirizza lill-baħar u lis-siġar b'termini ta' ħlewwa u mħabba, u l-punteġġatura u s-sintassi donnhom iħabbru diskors dirett:

– Helu kien leħnek dak in-nhar, ja baħar,
u ħiemda l-mewġa li bla ragħwa kienet
tħaxwex ġol-blat! u ħelu kien leħenkom,
ja siġar dejjem imżejnin bil-ħdura,
li kontu magħmulin, meta tarbija
jien kont nixxabbat ma' rkobbtejn ħaddieħor,
biex inżomm fuq riġlejja!

(v. 12–18)

Imma nifhmu wkoll li dan id-diskors dirett qed jingħata f'parentesi; ġie maħsub mhux fiż-żmien tal-ġrajja imma wara, iddeffes bħala kumment perċettiv b'lura. U għalhekk jieħu x-xejra ta' ħsieb dirett u ħieles, preżentazzjoni li biha rridu nidħlu f'moħħ il-poeta-karattru. Il-ħsieb dirett u ħieles għandu ħafna mid-diskors dirett, f'dawk li huma karatteristiċi formali. L-influwenza tan-narratur tgħib għal kollox u kulma għandna hija l-viżjoni tal-poeta fis-sura tal-karattru fl-ewwel persuna. In-narratur iridna nitwaħħdu mal-karattru sabiex naddottaw ix-xejriet mentali tiegħu. Dan hu l-iskop tal-ħsieb dirett u ħieles. Wara, nerġgħu lura għall-ambjent:

Lejn id-dwejra,
bil-għodda fuq spallejh, xi bidwi xwejjaħ
kien nieżel waħdu, waqt li l-aħħar għanja
ta' xi ragħaj, fil-bogħ'd, kienet tinstama'
ma' l-ilħna u ċ-ċempil tal-qniepen ċkejkna;
u fuq il-baħar abjad kienet tidher
il-leħħa ħamra ta' l-imqadef niedja
ta' xi dgħajsa tas-sajd, sejra mgħobbija
bix-xbiek u n-nases.

(v. 18–26)

Noħorġu minn moħħ il-karattru u niltaqgħu man-narratur biex jagħtina d-dehra ta' tmiem il-jum u tmiem il-ħidma. Mela l-preżentazzjoni arkitettonika tat-tieni strofa

> (rapport narrattiv ta' l-azzjoni + ħsieb dirett u ħieles + rapport narrattiv ta' l-azzjoni)

hija bbilanċjata biex twassal simetrija strutturali li qed turi l-ħsieb uman imdeffes fl-ambjent naturali u soċjali ħalli toħloq impressjoni ta' twaħħid: ħsieb u ambjent huma inseparabbli, żewġ aspetti ta' l-istess qagħda. Diġà jidhru żewġ vuċijiet: il-vuċi tal-bniedem waħdu u l-vuċi ta' l-ambjent magħqud u miġbur.

It-tielet strofa tibda bil-ħsieb dirett u ħieles:

> Għandu jkun hemm rabta
> bejn is-siegħa tal-jum u bejn il-ġrajja
> ta' ħajjitna;
>
> (v. 26–28)

Riflessjoni tal-bniedem spiritwali li ġiet wara d-djalogu man-natura u l-ambjent. Nifhmu li erġajna qegħdin f'moħħ il-karattru biex hemmhekk ikun l-angolu tal-perspettiva tagħna wkoll. U issa n-narratur tant daħal fix-xeħta personali tal-karattru li l-versi li jmiss kważi jinħassu bħala rapport narrattiv ta' atti tal-ħsieb u mhux sempliċiment rapport narrattiv ta' l-azzjoni:[12]

> u l-ħin li x-xemx tkun riesqa
> biex tgħib u tagħti l-aħħar bewsa 'd-dinja,
> il-ħsieb jittajjar lejn iż-żmien ta' l-hena
> li għadda fuqna u ġie meħud għal dejjem;
> u l-qalb tingħafas, u mingħajr ma rridu
> id-dmugħ jaqbeż f'għajnejna u minn ġo ruħna
> toħroġ tnehida.
>
> (v. 28–34)

Il-lingwa figurattiva tagħti l-viżjoni u l-valuri tal-poeżija f'taħlita ta' ħsieb u sentiment, u sservi ta' pont għall-ħsieb dirett u ħieles fil-kumplament ta' l-istrofa:

> Ftakart fik, żmien ħelu,
> meta kont f'dar missieri, u mejda waħda
> kienet tiġborna lkoll, f'rabta ta' mħabba,
> lili, lil ħuti, u 'l dawk illi nissluna;
> imma fik l-aktar, j'omm, li għalkemm xwejħa
> ta' tmenin sena, bqajt sa l-aħħar siegħa

sabiħa bħalma kont fl-aħjar minn tiegħek,
u bid-dawl ta' għajnejk, li qatt ma ddellu,
kont tfissirli x-xewqat li kellek f'qalbek,
bla qatt ma għedtli; ftakart fik u donni
ħassejt li ma kellix iżjed x'nambiha
din il-ħajja li tajtni hekk għażiża,
la darba ma kontx tista', ferħ jew niket,
taqsamha miegħi, u taħt l-art ħanina
fit-tgħanniqa tal-mewt xtaqt norqod miegħek.

(v. 34–48)

Fil-ħsieb dirett u ħieles il-karattru jqanqal tifkiriet ta' ġabra u mħabba magħsurin fil-kunċett tal-familja, u hawnhekk jidħol fi kriżi għax it-tifkira u s-sentiment inisslulu x-xewqa tal-mewt. Jiġifieri meta qed jiddjaloga mal-passat jintebaħ xi jkun tilef u ma jibqax japprezza ħajtu għax jixtieq jaqsamha ma' ommu imma din m'hix qiegħda hemm.

Il-messaġġ tan-natura (fit-tieni strofa) u l-messaġġ tal-passat (fit-tielet strofa) huma dejjem għall- ġabra u l-għaqda. Imma l-bniedem għadu jrid jibqa' solitarju, u b'din il-burdata jidħol fil-knisja. Ir-raba' strofa tiftaħ bir-rapport narrattiv ta' l-azzjoni biex in-narratur jagħtina l-ambjent ta' ħemda u ħmura xemxija li trid tikkumplimenta d-dehra ta' l-Imsallab.

Il-knisja ċkejkna mkebba qalb is-siġar
kienet miftuħa; dħalt u fuq subgħajja
irsaqt sa ħdejn l-artal. Ħaddieħor ħliefi
ma kienx hemm dak il-ħin, u jien sibt ruħi
waħdi fil-ħemda tad-dar t'Alla. Id-dija
ħamra tax-xemx minn ġo daqsxejn ta' tieqa
kienet tissawwab dak il-ħin fil-knisja,
u fuq il-ħajt biswit it-tieqa mdawwal,
kont tara 'l hawn u 'l hinn sieket jiċċaqlaq
id-dell tal-weraq li kien jobdi 'l-fewġa
ħelwa tal-baħar. B'dik id-dija ħamra
kien kollu mlibbes is-salib imqaddes
ta' fuq l-artal.

(v. 49–59)

Waħdu l-bniedem qagħad jifli l-figura ta' Ġesù fuq is-salib u nerġgħu nidħlu f'moħħu bil-ħsieb dirett u ħieles:

Oh kemm rajtha mbikkija
u sfajra x-xbiha ta' Ġesù fil-ħmura
ta' dak id-dawl! kemm deh'rli kbir in-niket

fir-ras imdendla u fil-għajnejn bla ħarsa
ta' dak is-Sieket! Sogħba tnisslet f'qalbi
għalik, ja żmien, li jiena tlift fil-frugħa,
bla ma ttajjart 'il fuq lejn ġid is-sema,
għalkemm ħassejt sikwit tikbes ġo ruħi
il-ħegga tat-tajran;

(v. 59-69)

Il-ħsibijiet tal-karattru jinħassu konxji u marbutin mas-sentiment: ir-ritmu ta' ħasra fil-versi jindika impenn emozzjonali. Imma n-narratur jidħol bir-rapport narrattiv ta' l-azzjoni sabiex itaffi ftit mill-emozzjoni personali

xegħlet fuq wiċċi
il-fawra tal-mistħija; u dlonk inkisret
ħarsti lejn l-art, u taħraq daqs il-ġamar
ħassejt demgħa titgerbeb fuq ħaddejja.
F'dik il-għafsa ta' qalb xofftejja tħarrku
u ħareġ waħdu dan il- kliem:

(v. 69–74)

u fl-istess ħin iħarrek il-qalb ħa tferra' b'diskors dirett it-talba tal-Missierna,

– Missierna,
li inti fis-smewwiet, jitqaddes ismek ... –

(v. 74–75)

it-talba li tħeżżeż il-kuxjenza tal-bniedem ħalli jintebaħ bil-qagħda psiko-spiritwali tiegħu. Jiddeffes bil-qawwi n-narratur bir-rapport narrattiv ta' l-azzjoni biex jikkummenta fuq ir-realizzazzjoni li l- bniedem m'għadux waħdu.

Kieku dik kienet l-ewwel darba f'ħajti
li smajt kliem hekk għażiz:, ma kienx jolqotni
aħjar minn kif laqatni dik il-lejla;
qatt ma ħassejt bħal dak in-nhar il-ħlewwa
ta' dak l-isem f'widnejja, u qatt ġo qalbi
ma ġarrabt ħeġġa ta' nirien l-imħabba
aqwa jew itjeb. Ma kontx iżjed waħdi
f'dik il-knisja ċkejkuna, ġaladarba
mill-għoli tas-smewwiet kienet tħarisni
il-qawwa ta' Missier li qatt ma jinsa
lill-ulied tiegħu, u fi ħdanu jilqa'
bi tjieba ta' bla tarf kull min lejh jersaq.

(v. 76–87)

Fil-kunċett tal-missier hemm l-għarfien li spiritwalment il-bniedem dejjem għandu 'l min jilqgħu fi ħdanu. U jerġa' d-diwi tal-Missierna f'diskors dirett (- Missierna ... – v. 88) bħal eku fil-moħħ meta xi ħaġa teċċita ħafna lill-qalb umana.

Il-preżentazzjoni tar-rapport narrattiv ta' l-azzjoni (v. 88–92) tagħtina viżjoni kożmika ta' mħabba li hija interpretazzjoni kunċettwali astratta tal-bniedem wara l-għarfien tal-valuri tal-Missierna fil- preżenza tan-narratur.

rġajt sejjaħt; u f'rabta mqaddsa
rajt imgħaqqdin il-ġnus, għalkemm mifruda
jew bil-bogħ'd, jew biż-żmien, u d-dinja kollha
dar waħda u hienja, fejn aħwa jissejħu
min għandu s-saltna u min mat-triq jittallab.

(v. 88–92)

Bil-ħsieb dirett u ħieles il-bniedem jidher b'awtonomija mentali, jassumi r-riedni tal-ġrajja hu mingħajr l-indħil tan-narratur – issa aktar u aktar li huwa mżejjen bl-għarfien spiritwali.

Oh kemm hi sbejħa l-Fidwa! Oh kemm ressqitna
lejn il-ħajja l-mewt tiegħek, ja Bin Alla,
fuq għuda msallab! Le, mhux il-ferħ l-iżjed
hieni fid-dinja; għandu wkoll in-niket
il-ħajr minn tiegħu, la ġo fih moħbija
dejjem tinsab tal-faraġ iż-żerriegħa;
fit-toqol tas-salib li Int ħaddant
ħeffew dnubietna, u fil-weġgħa qawwija,
li firdet fik ir-ruħ mill-ġisem, tnisslet
rabta li ma tinħallx, li għaqqdet tajjeb
taħt missier wieħed il-bnedmin tad-dinja.

(v. 93–103)

Il-qawwa tal-ħsieb tibqa' fil-bniedem li mid-diskors dirett (– Missierna.... – v. 104) li jislet it-talba, jerġa' jalterna l-proċessi

- tar-rapport narrattiv ta' l-azzjoni,

Arġajt tennejt:... u ħarsti marret
fuq bieba ċkejkna fuq l-artal, fejn moħbi
taħt xbiha żgħira ġieb fix-xejn il-kobor
u l- qawwa tiegħu Dak li jista' kollox,
u safa ħobżna ta' kuljum.

(v. 104–108)

- tal-ħsieb dirett ħieles,

> Oh setgħa!
> oh ġenn ta' mħabba! oh tjieba! oh tjieba! oh tjieba!
>
> (v. 108–109)

- tar-rapport narrattiv ta' l-azzjoni,

> Għax la ried jgħammar fostna u jgħannaq miegħu
> dan il-ftit tafal li ma jafx ħlief jidneb,
> huwa ħanin bla tarf. U xtaqt inħobbu
> dak il-ħin lil Ġesù; u rajtu fqajjar
> il-musbieħ li kien hemm sieket inewnem
> quddiem is-Sagrament, u xtaqt inqiegħed
> ix-xemx fil-qawwa tan-nirien minn tagħha
> tixgħel quddiemu.
>
> (v. 110–117)

- u tal-ħsieb u dirett ħieles,

> Oh kemm hi sbejħa l-ħemda
> tad-dar tiegħek, Mulej! Kemm safa u benna
> ġo dik il-Bejta li għażilt b'għamartek!
>
> (v. 117–119)

Ir-repetizzjoni u l-esklamazzjoni jqawwu s-sentiment, u meta jasal ir-rapport narrattiv ta' l-azzjoni tonqos daqsxejn il-qawwa emozzjonali.

> Vleġġa ma toħroġ qatt mill-qaws ħafifa
> daqs kemm ħafif mar ħsiebi lejn żgħoriti;
> u fil-hena ftakart ta' l-ewwel darba
> li fuq ilsieni, b'qima kbira sieket,
> ħassejt it-togħma ta' dak l-ikel safi
> li niżel f'sidri;
>
> (v. 120–125)

Il-kumplament ta' l-istrofa jkompli

- bil-ħsieb dirett u ħieles,

> *u fik, anġlu ta' mħabba,*
> *omm għażiża, ftakart li, minn kif nibtet*
> *il-fehma f'moħħi, nissilt f'qalbi x-xewqa*
> *ta' dan il-Ħobż, u forsi kienet bidu*
> *ta' l-oħra li wasslitni fil-quċċata*
> *ta' l-artal ma' Ġesù. Elf darba mbierka*

l-art li ġabritek u li tarġa' troddok,
fis-setgħa ta' dal-Ħobż, għal ħajja ġdida,
hienja u sabiħa ta' bla tarf.

(v. 125–133)

- bid-diskors dirett,

– Missierna ...
Missierna ... –

(v. 133–134)

- bir-rapport narrattiv ta' l-azzjoni,

jien tennejt, u donnu l-ħlewwa
ta' dak l-isem għażiż sa fuq ilsieni
ħalliet togħma tas-sema.

(v. 134–136)

- u tintemm bil-ħsieb dirett u ħieles:

Oh qatt ma ninsa,
qatt ma ninsa l-ħlewwiet li ħassejt f'qalbi
dik id-darba, o Ġesù.

(v. 136–138)

Il-ħsieb u d-diskors jintgħaġnu mar-rapport narrattiv biex jiddrammatizzaw il-qagħda ġewwiena tal-protagonista. Strofa djalogika bejn il-kuxjenza umana u l-moħħ spiritwali.

L-aħħar strofa hija ppreżentata bħala rapport narrattiv ta' l-azzjoni biex in-narratur, matur bl-għarfien, jikkummenta li għalkemm waħdu issa għandu t-tama f'qalbu.

X'ħin ħriġt mill-knisja
kien beda jroxx id-dlam, u f'wiċċ is-sema
kienet ġa bdiet tixref xi kewkba. Waħdi
arġajt għal għonq it-triq bejn raba' u baħar;
u smajt darb'oħra qalb il-blat tax-xtajta
tħaxwex il-mewġa, u żiffa ħelwa tvenven
qalb il-weraq tas-siġar; imma siekta
kienet il-plajja, u ma kontx tisma' iżjed
il-għanja ħelwa tar-ragħaj u l-bidwi
ma' l-ilħna u ċ-ċempil tal-qniepen ċkejkna.
Il-lejl kien riesaq ... riesaq..., iżda f'moħħi
safa dawl isbaħ minn tax-xemx, u f'qalbi
tnissel ferħ ġdid; – Hekk is-Sema jitkellem? –

ma ħsibtx aktar fl-imgħoddi; id-dmugħ kien nixef
minn xfar għajnejja, u bħala kewkba sbejħa
fuq ħajti dak il-ħin iddiet it-Tama.

(v. 138–153)

Nofs vers biss (v. 150) f'din l-istrofa jassumi preżentazzjoni oħra differenti mir-rapport narrattiv ta' l-azzjoni: – Hekk is-Sema jitkellem? – X'inhu? Diskors dirett ħieles jew ħsieb dirett u ħieles? Hu x'inhu, qed jikkonferma li l-poeżija hija djaloġika.

Pjan ta' Assistenza Ritmika

Il-poeżija djaloġika tinqeda, mela, bl-istrutturi verbali tal-ħsieb, tad-diskors, u tan-narrazzjoni biex twassal il-proċessi mentali ta' l-għarfien, tal-perċezzjoni, u tas-sentiment. U dan kollu Dun Karm idaħħlu fi pjan ta' assistenza ritmika (PAR) li bih ir-ritmu jissinkronizza ruħu mat--tiġrib psikoloġiku. Huwa r-ritmu li jwessa' t-tifsir għax permezz tiegħu nittawlu fil-kuxjenza tal-karattru. Iġorr l-attitudni tal-karattru jew tan-narratur. Nieħdu din is-silta:

Oh kemm hi sbejħa l-Fidwa! Oh kemm ressqitna
lejn il-ħajja l-mewt tiegħek, ja Bin Alla
fuq għuda msallab!

(v. 93–95)

L-esklamazzjonijiet tad-diskors dirett u ħieles iġorru ritmu ta' faxxinu li darba jaqsam il-vers min-nofs u darba jinqeda bl-*enjambment* għall-antiċi-pazzjoni. Huwa ritmu spontanju: daqqa qasir u daqqa twil. Bih il-karattru jikxef il-ferħ ta' ruħu ma' l-għarfien tas-siwi intrinsiku tal-fidwa. Ir-ritmu tad-diskors dirett u ħieles jonfoħ ħajja ġdida fil-bniedem li jsib xaqq dawl. Hekk jiġri wkoll fi tmiem il-poeżija:

Il-lejl kien riesaq ... riesaq ... iżda f'moħħi
safa dawl isbaħ minn tax-xemx, u f'qalbi
tnissel ferħ ġdid; – Hekk is-Sema jitkellem? –

(v. 148–150)

Ir-repetizzjoni drammatika ta' "riesaq" tenfasizza l-kalma mentali u l-*enjambment* imexxi l-kuntrast bejn il-lejl ta' l-ambjent u d-dawl ta' l-għarfien u l-ferħ. Fir-rapport narrattiv it-ton jinstema' deċiż u sod, u meta l-vers jinqasam biex jidħol id-diskors jew il-ħsieb dirett ħieles il-mistoqsija, aktar minn dubju, iġġorr skantament enerġetiku: ir-ritmu tagħha jheġġeġ ruħ il-

karattru u jsaħħaħlu t-tama. Huwa ritmu organizzattiv ta' l-endekasillabu li jissinkronizza l-ħoss mat-tifsira biex jagħti burdata ta' riflessjoni. Ir-ritmu meditattiv jakkomoda s-suġġett u jistagħna fil-flessibilità tat-taħdit kollokjali li Dun Karm iħaddem sabiex jaħtaf viżwalizzazzjoni permezz tal-ħoss.

F'post ieħor l-*enjambment* jaħdem differenti. Nieħdu din is-silta ħa naraw:

Il-knisja ċkejkna mkebba qalb is-siġar
kienet miftuħa; dħalt u fuq subgħajja
irsaqt sa ħdejn l-artal. Ħaddieħor ħliefi
ma kienx hemm dak il-ħin, u jien sibt ruħi
waħdi fil-ħemda tad-dar t'Alla. Id-dija
ħamra tax-xemx minn ġo daqsxejn ta' tieqa
kienet tissawwab dak il-ħin fil-knisja,
u fuq il-ħajt biswit it-tieqa mdawwal,
kont tara 'l hawn u 'l hinn sieket jiċċaqlaq
id-dell tal-weraq li kien jobdi 'l-fewġa
ħelwa tal-baħar. B'dik id-dija ħamra
kien kollu mlibbes is-salib imqaddes ta' fuq l-artal.
(v. 49–61)

Ir-relazzjoni bejn is-sintassi u r-ritmu toħloq effetti espressivi l-aktar meta narawha fl-istruttura tal-paragrafu poetiku li s-sintassi tiegħu taqta' minn vers għal ieħor kif jogħġob lilha. Dun Karm juża l-*enjambment* biex jibni pjan wiesa' ta' assistenza ritmika: insibu sensiela ta' versi tal-ħdax li jidħlu f'xulxin biex isawru blokka sħiħa ta' espressjoni. Din l-istruttura kbira tinħoloq mill-interrelazzjoni ta' bejn is-sintassi u l-metrika. Kull darba l-vers u l-grammatika ma jaqblux bejniethom meta għandhom jispiċċaw – jiżgiċċaw il-finalità. It-tmiem sintattiku (li jiġi wara xi frażi jew xi sentenza) u l-waqfa metrika (fl-aħħar tal-vers) ma jiltaqgħux u għalhekk l-istennija strutturali qatt ma ssib sodisfazzjon. Il-qarrej jiġi mbuttat linearment wara xi pawsa ċkejkna lejn xi destinazzjoni oħra. Meta jkollna tmiem sintattiku jkollna wkoll inkompletezza metrika, u hekk moħħna qatt ma jistrieħ. Il-grammatika tgħidilna biex nieqfu u l-metrika tridna nkomplu nimxu; f'waqtiet oħra jsir bil-maqlub: il-metru jinsisti għal daqsxejn ta' mistrieħ u l-grammatika tħeġġiġna nkomplu. Dan in-nuqqas ta' ftehim qiegħed apposta ħalli joħloq l-effett ta' telfa fir-ruħ. It-tensjoni teknika tikkumplimenta t-tensjoni psikoloġika tal-poeta- qassis: kulmeta jevita l-finalità teknika jkun qed jirrifletti n-nuqqas ta' finalità spiritwali li qiegħed jikkontempla. L-istrutturi ritmiċi ta' din il-poeżija jwasslulna l-qagħda mentali tal-poeta.

Ta' kittieb kreattiv li kien, Dun Karm jidderiegi r-ritmu skond il-ħtiega u s-sens. F'din il-poeżija r-ritmu huwa dinamiku u għandu direzzjoni tematika: jitlob il-parteċipazzjoni tal-qarrej u jiggwidah lejn għan semantiku u

għaldaqstant irridu naraw ir-ritmu bħala arti. Imma fl-istess ħin ir-ritmu mwassal jirrifletti l-istil mentali tal-poeta.[13] U jidħol f'relazzjoni mal-mixi tematiku tal-grajja tal-poeżija. Għandu direzzjoni, skop li jikkumplimenta jew jenfasizza jew jikxef il-burdata ewlenija jew l-attitudni tal-poeta. Ir-ritmu, mela, jikkontribwixxi pożittivament għat-tifsira tal-poeżija. Hawnhekk, fiż-*Żjara lil Ġesù*, Dun Karm iħaddmu bħala għodda tal-ħsieb: ir-ritmu jurina l-progress tal-ħsieb fil-karattru tal-poeżija. Din hija tattika li nsibuha ħafna fil-proża narrattiva u għalhekk hawn qed insejħilha poeżija-novella. Ir-ritmu jidderieġi l-ħsieb f'direzzjoni lineari: *lura* permezz tat-tifkiriet u *'l quddiem* minħabba t-tama. Nifhmu għaliex wasal għall-konklużjoni tat-tama għax nifhmu l-ambjent ta' mħabba li joħroġ mit-tifkiriet. Ir-ritmu lineari jestendi l-valuri tiegħu 'l quddiem biex ikattar l-istennija tiegħu u lura biex isaħħaħ l-elementi tal-karattru. U għal dan ir-ritmu l-poeta kellu bżonn jinqeda bil-proċessi tal-ħsieb bħala strateġija biex jakkumula perċezzjonijiet u realtajiet psikoloġiċi.

Ir-ritmu f'Dun Karm imexxi u jkompli l-ħsieb, u minħabba l-preżentazzjonijiet mentali, għamliet ritmiċi jidħlu f'xulxin biex joħolqu unità u immedjatezza perċettwali f'din il-poeżija djalogika. Il-vuċi tal-bniedem titħaddet mal-vuċi tas-sema li tinqeda bin-natura, bit-tifkiriet, u bl-ispiritwalità sabiex targumenta l-każ tagħha. Nistgħu ngħidu li l-vuċi ta' l-umanità, marbuta mas-solitudni u x-xewqa tal-mewt, tiddjaloga mal-vuċi ta' l-ispiritwalità, akkanita għall-ġabra u l-ħerqa għat-tama. Imma f'dan id-djalogiżmu Dunkarmjan tinħass xi ħaġa qawwija fil-lingwa: jinħassu t-tensjonijiet interni, il-kollaborazzjonijiet, u n-negozjati verbali fil-proċess tad-djalogu. Il-kelma-qofol ta' din il-poeżija hija "missier". M'hijiex newtrali, fis-sens li hija mgħobbija bl-użu għax ħafna użawha qabel Dun Karm, u ġabret bosta konnotazzjonijiet. Issa, meta l-poeta ħtiegħa għall-poeżija tiegħu, ingaġġa ruħu fi djalogu ma' kulmin użaha qablu, mal-konvenzjoni. Ried donnu jaħsilha biex itaqqalha b'tifsir ġdid. U l-pjan ta' defamiljarizzazzjoni seħħlu jwettqu permezz tar-repetizzjoni kkatinata mat-talba misluta mir-ritmu tad-diskors dirett f'għamla ta' diwi psikoloġiku u mqabbla mar-ritmi l-oħra tal-preżentazzjoni tal-ħsieb. L-inkonxju jisħaq l-awtorità. L-istrateġija psikostilistika ta' Dun Karm hija preċiżament din ir-repetizzjoni ta' defamiljarizzazzjoni bbażata fuq prinċipju psiko-analitiku: ġiegħel lil min ilissen kliemek u jispiċċa jaħseb ħsibijietek. U dan li għamel Dun Karm. ġagħal lill-ambjent tan-natura, tas-soċjetà, u tar-reliġjon itanbru fuq l-istess ħaġa sa ma l-karattru tiegħu għaraf bis-sħiħ il-ġmiel tat-tama.

Għalhekk ma nistax naraha monoloġika din il-poeżija. Il-monologiżmu jiċħad l-eżistenza ta' viżjoni oħra barra dik tiegħu stess; ma jilqax opinjonijiet oħra fuq l-istess livell bħal tiegħu; u jittarrax għall-argumenti ta' ħaddieħor. F'Dun Karm għalkemm il-vuċi dominanti hija ta' l-ispiritwalità, din ma tjassarx il-vuċi ta' l-umanità imma tiddjaloga magħha.

L-Ambjent Testwali

Id-dinja testwali ta' *Żjara lil Ġesù* hija binja kognittiva msawra mill-interazzjoni bejn il-qarrej u l-poeżija-novella. Jew aħjar: l-ambjent tematiku jiddependi fuq l-għamliet ta' skemata li jitqajmu mill-qarrej waqt l-ipproċessar tal-poeżija-novella. Inżommu quddiemna li l-għadd globali ta' skemata li l-qarrej għandu f'moħħu jsawwar il-qafas tal-mudell tar-realtà tiegħu, u fil-kwadru ta' din ir-realtà jkun irid jibni u jevalwa l-ambjent tematiku.

> The way in which a particular reader will perceive a particular text world will depend on how his or her various instantiated schemata interact with one another, and on whether the reader's current model of the world is reinforced or challenged in the process ... Differences in the availability and application of schemata during the processing of the same text will of course lead to differences in the resulting text worlds.[14]

Għaldaqstant hija l-analiżi lingwistika li trid tipproġetta d-dinja testwali. Mela *Żjara lil Ġesù* hija esperjenza spiritwali msejsa fuq l-iskema ewlenija tal-FAMILJA.[15] Ha naraw kif.

v. 8 – il-ġabra ta' l-għasafar fil-bejtiet tagħhom tassoċja ruħha ma' l-għaqda tal-familja;
v. 16–18 – it-tarbija tixxabbat ma' l-irkobbtejn biex tieqaf fuq riġlejha hija dehra ta' żvilupp bikri fl-imħabba mkenna tal-familja;
v. 18 – id-dwejra tal-bidwi tikkolloka ġmielha ma' serħan fil-ġabra;
v. 35–37 – ix-xena ta' dar missieru hija xena ta' familja maħbuba: "mejda waħda" fil-ġabra b'"rabta ta' mħabba" bejn l-ulied u l-ġenituri;
v. 38–48 – it-tifkira ta' l-omm f'komunikazzjoni ma' binha biex taqsam ferħ u niket miegħu tindika relazzjoni stabbli u b'saħħitha;
v. 74, 88, 104, 133-134 – it-talba tal-Missierna hija bbażata fuq l-imħabba tal-missier li jaħseb u jipprovdi għall-familja;
v. 85–87 – ix-xbieha hawnhekk hija tal-Missier (Alla) li jipproteġi 'l uliedu u jressaqhom lejn it-tjieba;
v. 88–92 – id-dehra tad-dinja magħquda hija mibnija fuq il-kunċett tal-familja;
v. 102–103 – il-Fidwa tnissel rabta universali "taħt missier wieħed";
v. 119 – it-tabernaklu jsir bejta;
v. 125–131 – terġa' t-tifkira ta' l-omm u din id-darba tidher bħala "anġlu ta' mħabba".

Il-poeżija tagħti d-dehra konvenzjonali tal-familja mill-perspettiva ta' l-iben u hekk tagħti dehra tar-realtà. Il-qarrej irid iħaddem l-iskema tal-FAMILJA għax il-poeżija ssaħħaħlu l-opinjoni tradizzjonali. L-inter-

pretazzjoni titlob li nsejħu kull ħaġa li nafu dwar il-familja tradizzjonali: missier, omm, dar, imħabba, rabta, ġabra, ħlewwa, u għaqda. Anki t-ton kalm, mislut mir-ritmu ta' l-endekasillabu kontinwu, jaħdem bħala parti mill-istrateġija li sseddaq il-kunċett tal-FAMILJA li ġġorr assoċjazzjonijiet emozzjonali magħha. Meta nsejħu l-iskema tal-FAMILJA nistabilixxu konnessjonijiet bejn il-protagonista tal-ġrajja tal-poeżija u l-għemejjel tiegħu, u b'hekk intellgħu dinja testwali koerenti.

F'Dun Karm il-kundizzjoni meħtieġa għall-hena f'din id-dinja hija msejsa fuq il-viżjoni tal-familja:

rġajt sejjaħt; u f'rabta mqaddsa
rajt imgħaqqdin il-ġnus, għalkemm mifruda
jew bil-bogħ'd, jew biż-żmien, u d-dinja kollha
dar waħda u hienja, fejn aħwa jissejħu
min għandu s-saltna u min mat-triq jittallab.

(v. 88–92)

Bħal Dante[16] jistħajjel awtorità waħda bla egoiżmu imma inflessibbli u irreżistibbli li ma tippermetti ebda għamla ta' tirannija sabiex il-bniedem ikun jista' jgħix fis-sliem u l-ħelsien, u għalhekk fil-ġustizzja.[17] Għal Dun Karm il-kunċett bażiku ta' l-awtorità huwa l-familja li tiġbor fiha l-imħabba, u għalhekk jekk l-awtorità dinjija tinbena fuq il-mudell tal-familja, isseħħ il-paċi. Imma l-hena temporali trid tissaħħaħ bl-hena spiritwali. L-awtorità dinjija trid timxi ma' l-awtorità divina, u anki l-kunċett ta' l-awtorità divina Dun Karm jibnih fuq il-mudell tal-familja.[18]

L-ispiritwalità tal-poeta, mela, xxettlet fuq l-iskema tal-FAMILJA. Dun Karm jilħaq din l-estasi ta' ġmiel reliġjuż għax il-personalità tiegħu kienet magħġuna mill-kenn ta' l-imħabba mogħtija minn missieru u ommu. Din l-imħabba, din il-gabra, jaraha bħala n-novella ta' ħajtu. Tipprovdilu l-isfond artistiku biex ifisser il-kobor li hu jifhem li hemm fit-talba tal-Missierna. Il-kunċett tal-missier – essenzjali fl-iskema tal-FAMILJA Dunkarmjana – jintrabat ma' "mejda waħda" li kienet tiġbor il-familja kollha "f'rabta ta' mħabba". Il-missier huwa komplut bl-omm, "anġlu ta' mħabba", li tfisser ix-xewqat ta' qalbha 'l uliedha meta dawn isiru l-bastun psikoloġiku tax-xjuħija. Mhux it-twarrib, imma l-ġabra hija l-qawwa tal-familja li għandha d-definizzjoni tagħha fil-*jien + ħuti + dawk illi nissluna* – ġabra li anki l-għasafar jafu biha. U l-membri kollha jaqsmu ma' xulxin il-ferħ u n-niket tagħhom.

Ir-relevanza tal-missier għall-ħsieb tal-poeżija tinsab fil-fatt li jipprovdi l-qofol tal-ġrajja spiritwali. Il-konnessjoni metaforika tiddependi fuq l-assoċjazzjoni bejn Alla u l-missier (il-ħabriek tal-familja), u fuq is-similarità ta' sentimenti li t-tnejn li huma jqajmu (bħal, ngħidu aħna, imħabba, kenn, u tama). Importanti wkoll li Dun Karm jippreżentahomlna lil Alla u 'l-missier

f'termini pożittivi biex isaħħaħilna l-iskemata li għandna bżonn. U allura d-diwi tal-Missierna jissiġilla l-argument fuq it-tjubija u l-imħabba ta' Alla li qiegħed jitfisser bit-terminu uman ta' "missier" f'din l-esperjenza reliġjuża. Anki t-tbatija ta' Kristu (Alla bħala bniedem) Dun Karm jimmaġinaha u jġarrabha fl-istħajjil tiegħu f'termini pożittivi: il-kobor tal-fidwa hu marbut ma' tiġrib il-bniedem imma msejjes fuq il-kunċett tal-familja. L-imħabba tal-"missier" għal "uliedu" niżżlet lil "bin" Alla biex isalva 'l "ħutu". Il-fidwa tat l-għaqda universali lill-bnedmin. Għalhekk il-poeta ma' l-idea tal-missier jorbot il-kunċetti ta' għaqda u fidwa li jagħtu qawwa li ma tistax titfisser għajr bil-vers tal-ħsieb dirett u ħieles:

oh ġenn ta' mħabba! oh tjieba! oh tjieba! oh tjieba!

(v. 109)

L-estasi tas-sentiment imqanqal mir-riflessjoni twassal għaż-żamma tal-kelma u tisfoga biss fir-repetizzjoni. Il-frażi mtellta hija element ta' intensifikazzjoni: turi lill-poeta fi stat ta' tqanqil emozzjonali estrem. L-imħabba hija kbira wisq għall-kliem.

Mill-ambjent fiżiku tan-natura jgħaddi għall-estasi ta' l-ispiritwalità, imma fl-aħħar jerġa' jinżel lura lejn ir-realtà. Il-vjaġġ spiritwali jitlaq mis-solitudni, jasal fix-xewqa għall-mewt, imma jintemm fid-dawl tat-tama ħierġa mill-imħabba ta' l-ewkaristija li tħalli ħlewwa terapewtika. Mill-għafsa tal-waħdu li twasslu għax-xewqa tal-mewt jgħaddi għall-imħabba tal-ġabra li tqanqlu lejn it-tama tal-ħajja. Dun Karm ifittex minn kmieni li jaħseb fuq il-misteri tal-jien. Irid ipoġġi l-jien f'postu. Jargumenta li l-bniedem jagħmel sens jekk jagħraf lilu nnifsu. Imma kif jista' wieħed jagħraf il-jien tiegħu fi żmien meta s-setturi ta' l-għerf qegħdin itellgħu sfidi ġodda għall-eżistenza tal-jien? Tgħid il-jien xi illużjoni? Dun Karm iterraq biex ifittex l-aqwa u l-isħeħ argumenti li jikkonfermaw il-jien. Il-meditazzjoni tiegħu tistagħna bil-ħsieb kattoliku. Biż-*Żjara lil Ġesù*, Dun Karm jikkonferma li l-ħajja li tiġi eżaminata tingħax aħjar.[19]

(Taħdita li ngħatat fil-31 ta' Ottubru, 1997, fis-6.30 p.m. fil-*Konferenza Dun Karm* tal-Fondazzjoni Karmen Mikallef Buħaġar fl-Università ta' Malta)

Noti

1. FRIGGIERI, O., Dun Karm: "Il-*Jien u lilhinn Minnu*", edizzjoni annotata (Malta, 1988), p. 90–91
2. L-istil mentali huwa l-impressjoni li l-poeta joħloq tad-dinja, jew inkella l-idea li jkollu ta' l-ambjent fiżiku u uman. Fil-każ ta' Dun Karm, l-istil mentali tiegħu huwa bbażat fuq viżjonijiet ta' mħabba mqanqla mis-sens spiritwali qawwi li għandu.
3. It-terminu "vuċi", hawnhekk, qed nużah fis-sens ta' Balkhtin biex ifisser attitudni, twemmin,

ideoloġija, kultura, jew setgħa soċjali. Jiġbor fih xibka ta' twemmin u opinjonijiet u relazzjonijiet ta' poter li kollha f'daqqa jqiegħdu lill-kelliemi f'qagħda partikolari.

4. BAKHTIN, M.M., "Discourse in the Novel" (1934–35), found in M.Holquist (ed.), The Dialogic Imagination translated by C. Emerson and M. Holquist (UNiversity of Texas Press, Austin, Texas, 1981), p. 285.
5. BAKHTIN, M., M. *Problems of Dostoevsky's Poetics* (1963), translated by Caryle Emerson (Manchester University Press, Manchester, 1984), p. 6
6. It-teorija ta' l-iskema hija marbuta mal-ħidma tal-psikologu F.C.Barlett li fl-1932 ħareġ il-ktieb tiegħu *Remembering: A Study in Experimental and Social Psychology* (Cambridge University Press, Cambridge). Fis-snin tmenin din it-teorija ta' l-iskema bdiet tiġi applikata fl-analiżi ta' testi letterarji. [Hawnhekk nixtieq nipprova napplikaha għal waħda mill-poeżiji ta' Dun Karm.]
7. Bartlett (1932), op. cit., p. 201.
8. Id-defamiljarizzazzjoni hija l-użu ta' strateġija stilistika li ġġagħal lill-qarrej biex jinża' l-familjarità li jkollu fil-perċezzjoni tiegħu billi jħares lejn idea tas-soltu minn angolu mhux tas-soltu. Hija strateġija li ġġagħalna norjentaw mill-ġdid it-tifsir li jkollna ta' xi oġġett jew esperjenza komuni.
9. "Skemata" hija plural ta' "skema".
10. Il-ħsieb dirett ħieles jista' jiġi interpretat bħala diskors dirett ħieles għax it-tnejn għandhom ħafna minn xulxin. Imma f'dan l-istudju jien qiegħed nara kull każ bħala att ta' lingwa fil-ħsieb li jżommna fl-ambjent ġewwieni u mentali tal-karattru.
11. Nagħmlu distinzjoni bejn il-poeta-novellier li kiteb il-poeżija awtobijografika (li hu Dun Karm), il-poeta-narratur li qed jgħid il-ġrajja, u l-poeta-karattru li qed jieħu sehem fil-ġrajja. Għall-poeta-karattru, jew kif kultant qed insejjaħlu "l-bniedem", l-episodji tal-ġrajja jiġu wieħed u aħna nġarrbuhom miegħu. Imma l-poeta-narratur l-episodji jkun diġà jafhom.
12. Xi wħud mir-rappreżentazzjonijiet tar-rapport narrattiv ta' l-azzjoni jistgħu jitqiesu bħala rapport narrattiv ta' att tal-ħsieb, speċjalment meta jkunu mgħobbijin semantikament b'konnotazzjonijiet u b' lingwa metaforika. Hawnhekk se nżomm it-terminu rapport narrattiv ta' l-azzjoni biex ma noqgħodx nispeċifika kull darba t-tagħbija semantika li jkollhom il-versi għax dan jieħu ħafna żmien (wisq aktar milli għandi għal din il-lejla).
13. Dan is-suġġett ittrattajtu fit-tul ħafna fix-xogħol tad-dottorat tiegħi: *Rhythmic Patterns in Maltese Novels* (Teżi tal-Ph.D. fl-Università ta' Malta, 1993). Ara b'mod partikolari p. 40–46.
14. SEMINO, E., "*Schema Theory and the Analysis of Text Worlds in Poetry*" in Mick Short, ed., *Language and Literature: Journal of the Poetics and Linguistics Association* (Longman Group Ltd, England, Vol 4 No. 2 1995), p. 88. Minħabba f'dan li qed ngħid l-interpretazzjoni dejjem tkun suġġettiva.
15. Illum hawn min tilef dan il-kunċett tal-familja konvenzjonali, u forsi għalih il-familja ma tfissirx dan kollu li tfisser għal Dun Karm. Imma għad hawn ukoll ħafna fostna li għadhom midħla sew ta' dan il-kunċett konvenzjonali. Barra minn hekk, f'din l-investigazzjoni qegħdin nanalizzaw il-kuntest u bilfors ikollna nispjegaw il-poeżija f'termini tal-familja tradizzjonali għax hija l-fulkru tal-ħsieb ta' Dun Karm.
16. Hawnhekk għandi f'moħħi il-*Convivio* u d-*De Monarchia* ta' Dante.
17. Min jaf, forsi din il-viżjoni ta' Dun Karm tfaqqset minħabba l-Gwerra l-Kbira – niftakru li din il-poeżija nkitbet fl-1916. Tgħid Dun Karm beda jara t-tama tad-dinja fl-Imperu Ruman?
18. Din il-viżjoni ta' dinja waħda magħquda Dun Karm raha u ħassha ħafna qabel l-idea tal-villaġġ wieħed. Illum nitkellmu fuq ir-raħal wieħed marbut b'teknoloġija waħda. Imma ma ninsewx li Dun Karm fl-1916 tkellem, permezz ta' din il-poeżija, fuq familja dinjija waħda marbuta b'imħabba waħda-kunċett li x'aktarx bnieh fuq Dante li kien diġà ħafna sekli qabel tkellem fuq id-dinja waħda marbuta b'liġi waħda.
19. Nistgħu wkoll ngħidu li *Żjara lil Ġesù* (1916) ħejjet it-triq mentali għall-poeżija *Il-Jien u Lilhinn Minnu* (1938).